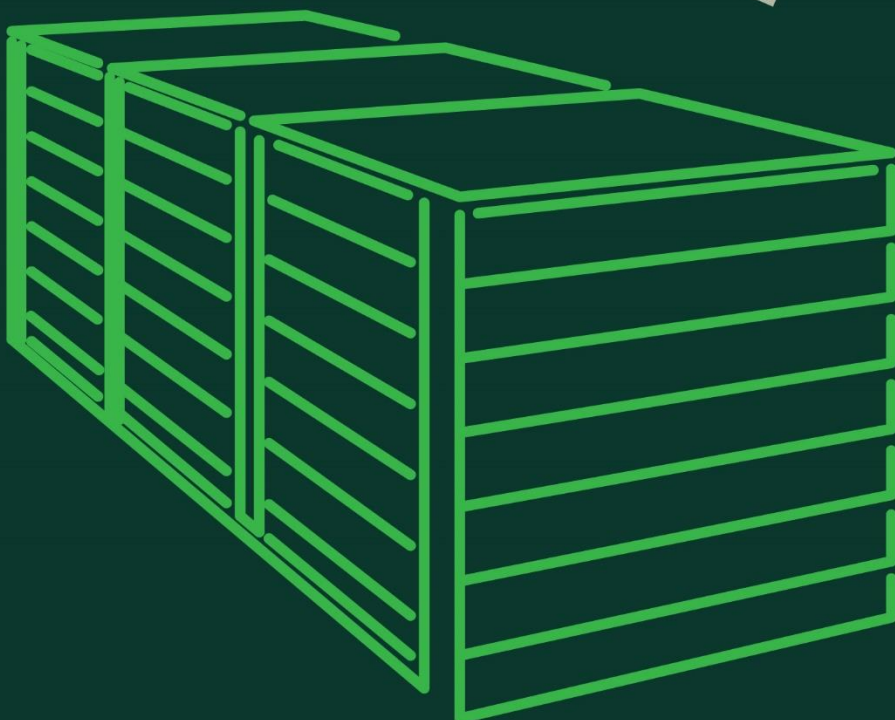
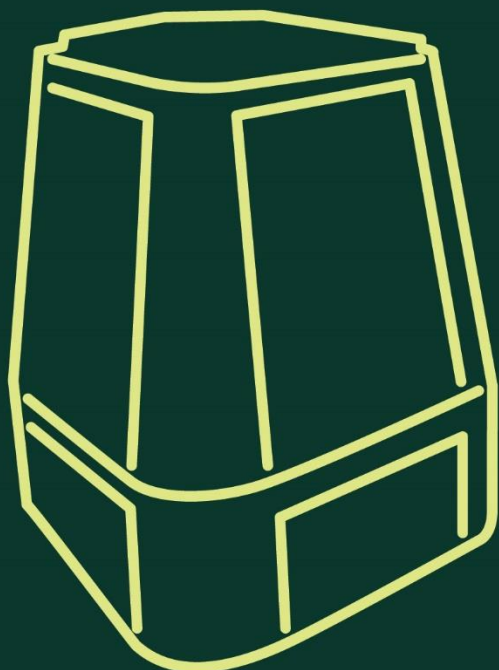

Ieteikumi bioloģiski noārdāmu
DĀRZU UN PARKU ATKRITUMU
kompostēšanai Rīgas
daudzdzīvokļu dzīvojamu
māju pagalmos

levads	3
Dokumentā lietotie saīsinājumi	4
Terminu skaidrojums	5
1. Kāpēc kompostēt ?	7
2. Dzīvokļu īpašnieku kopības lēmuma pieņemšanas process	8
3. Kurš pieskatis kompostu? – atbildīgā par komposta kastes uzturēšanu un komposta veidošanu noteikšana	12
4. Kas jādara atbildīgajam(/-iem) par kompostēšanas vietu?	13
5. Kur kompostēt?	15
5.1. Prasības kompostēšanas vietas novietojumam pilsētvidē	15
5.2. Ieteikumi kompostēšanas vietas izvēlei un iekārtošanai	19
6. Kādu komposta kasti izvēlēties?	20
7. Komposta kastes tilpuma un nepieciešamā kastu skaita noteikšana	24
8. Nepieciešamie instrumenti un materiāli	26
9. Kā pareizi veidot kompostu?	27
10. Kad un kā izmantot kompostu?	31
Literatūras saraksts	33
Pielikumu saraksts	35

Grozot Rīgas domes 2019. gada 29. novembra saistošos noteikumus Nr. 87 "Par sadzīves atkritumu apsaimniekošanu Rīgas pilsētā", Rīgas valstspilsētas pašvaldība atļāvusi bioloģiski noārdāmu dārzu un parku atkritumu kompostēšanas vietas ierīkot daudzdzīvokļu dzīvojamās mājas pagalmā. Lai arī kompostēšana ir tradicionālās kultūras daļa un nenoliedzami ilgtspējīga prakse, tomēr tās atgriešanās pilsētā vēl ir nesena un šķietami sarežģīta.

Kā ar kaimiņiem un pilsētu saskaņot ideju? Kādas darbības paredzēt? Kādus instrumentus vajadzēs? Kā izvēlēties labāko komposta kasti un to iekārtot piemērotā vietā? Izvēloties veidot kompostu, apņemas par to rūpēties. Bet kā tieši to darīt?

Lai palīdzētu pilsētā iedzīvināt videi draudzīgās atkritumu aprites prakses, nākam Jums talkā!

Šajā dokumentā apkopoti padomi un ieteikumi, kā no idejas par kompostēšanu attīstīt daudzdzīvokļu mājas zaļo atkritumu kompostēšanas vietu, kā to kopt un kā izmantot radīto kompostu.

Kopīgu zaļo atkritumu kompostēšanas vietu vispiemērotāk iekārtot rudenī, kad dabā plaši pieejami visi kompostējamie materiāli, tos jāapsaimnieko, kā arī tiek veikta nākošā gada pakalpojumu saskaņošana ar māju apsaimniekotājiem. Tomēr to var darīt arī pavasarī vai vasarā, ja iepriekšējā rudenī uzkrātas kritušās lapas, piemēram, maisos. Tātad – vienmēr ir īstais brīdis sākt!

Lai aizraujošs ceļojums savas kopienas komposta vietas izveidē!

Dokumentā lietotie saīsinājumi

BIS – būvniecības informācijas sistēma

MK noteikumi – Ministru kabineta noteikumi

NKMP – Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde

ĪD – Rīgas valstspilsētas pašvaldības Īpašuma departaments

PAD – Rīgas valstspilsētas pašvaldības Pilsētas attīstības departaments

RNP – Rīgas namu pārvaldnieks

RTP TIAN – Rīgas teritorijas plānojuma Teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumi

RVC AZ – Rīgas vēsturiskais centrs un tā aizsardzības zonas (skat. <https://www.rdpad.lv/rtp/rvc/>)

RVC TIAN - Rīgas vēsturiskā centra un tā aizsardzības zonas teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumi

Terminu skaidrojums

Aizmugures pagalms - zemesgabala daļa starp tā aizmugures robežu, kas paralēla sarkanajai līnijai, un tai tuvāko būves ārsienu. Attiecas tikai uz Rīgas vēsturiskā centra (RVC) un tā aizsardzības zonas (AZ) teritoriju.

Ārējais sānpagalms - zemesgabala daļa starp stūra zemesgabala robežu ar ielas sarkano līniju, pret kuru nav izvietota ēkas galvenā fasāde, vai blakus zemesgabalu un būves tuvāko ārsienu. Attiecas tikai uz RVC un tā AZ teritoriju.

“Brūnā” bioatkritumu frakcija jeb “brūnie” materiāli – sausā, ar celulozi bagātā bioloģiski noārdāmo atkritumu frakcija. Piemēram, čiekuri, siens, salmi, sausas kritušās lapas, zari u.tml.

Būvvalde - pašvaldības institūcija, kas pārzina un kontrolē būvniecību attiecīgās pašvaldības administratīvajā teritorijā. Būvvaldes sastāvā iekļaujamas pašvaldības amatpersonas, kurām ir atbilstoša speciālā izglītība vai būvniecības kontroles tiesības un kuras veic ar būvniecību, teritoriālpārplānošanu un zemes ierīcību saistītus pienākumus. Rīgā būvvaldes funkcijas veic Rīgas valstspilsētas pašvaldības Pilsētas attīstības departaments (<https://www.rdpad.lv/>).

Dzīvokļu īpašnieku kopība jeb kopība – tiesību subjekts, kura sastāvā ir visi attiecīgās dzīvojamās mājas dzīvokļu īpašnieki. Ja uz dzīvokļu īpašnieku kopīpašumā esoša zemesgabala atrodas vairākas dzīvojamās mājas, dzīvokļu īpašnieku kopību veido visu šo dzīvojamo māju dzīvokļu īpašnieki. Ja dzīvojamā mājā esošie dzīvokļu īpašumi pieder vienai personai, tai ir likumā paredzētās dzīvokļu īpašnieku kopības tiesības un pienākumi.

Iekšējais sānpagalms - zemesgabala daļa starp zemesgabala robežu ar blakus zemesgabalu, kas perpendikulāra sarkanajai līnijai, un būves tuvāko ārsienu. Attiecas tikai uz RVC un tā AZ teritoriju.

Kompostēšana – bioķīmisks process, kura norises laikā mikroorganismi, sēnes un citi organismi optimālos gaisa un mitruma apstākļos organiskos atkritumus pārstrādā līdz kompostam, jaunradītai biomasai un minerālvielām (CO₂ un ūdenim).

Komposts - organismu darbības rezultātā pārveidotu dažādu organisko minerālvielu (organisko atlieku, augsnes organisko atlieku) maisījums, kas satur augiem vērtīgas barības vielas un noderīgs augsnes ielabošanai.

Priekšpagalms – priekšpagalms ir teritorija zemes vienībā starp ēkas galveno fasādi un ielas sarkano līniju, kura paredzēta zemes vienībā esošās galvenās ēkas vizuālās uztveres nodrošināšanai skatā no ielas. Tā definīcijas atšķiras atkarībā no vietas lokācijas pilsētā.

- 1) **Ārpus RVC un AZ priekšpagalms** ir teritorija, ko veido galvenās ēkas fasādes projekcija 90 grādu leņķī pret ielas sarkano līniju. Obligātās būvlaides gadījumā priekšpagalma platums sakrīt ar būvlaides attālumu no sarkanās līnijas.

- 2) **RVC un tā AZ** priekšpagalms noteikšanas principi shematiski attēloti RVC AZ TIAN 10. pielikumā

(skat. https://www.rdpad.lv/wp-content/uploads/2014/12/10.pielikums_SN.38_SN.220.pdf)

“Zaļā” bioatkritumu frakcija jeb “zaļie” materiāli – mitrā, ar slāpekli bagātā bioloģiski noārdāmo atkritumu frakcija. Piemēram, zāle, svaigi ziedi, laksti, saknes, sēnes u.tml.

1. Kāpēc kompostēt?

Personisko un dzīvojamās mājas kaimiņu mērķu apzināšanās ir viens no pirmajiem etapiem veiksmīgā bioloģiski noārdāmu dārza un parka atkritumu komposta ieviešanas procesā pie daudzdzīvokļu mājām (skat. pielikumu Nr.1). Kuri no šiem aspektiem būs noteicošie, lai saglabātu motivāciju ieviest un uzturēt kopīgo kompostēšanas vietu?

IETAUPĪJUMS - Ļauj samazināt izvedamo atkritumu daudzumu, kā arī ietaupīt izdevumus par dārzkopības materiāliem.

DĀRZKOPĪBAS MATERIĀLI – Nodrošina ar bioloģisku, vietējas un zināmas izcelsmes augsnes uzlabotāju, mulču, substrātu, augu mēslojumu.

AINAVA - Ja mājas teritorijā iepriekš uzkrātas lapas vai citi zaļie atkritumi, noteiktas komposta vietas iekārtošana ļaus sakopt un labiekārtot ainavu.

PRASMES – Praktiskā darbībā attīsta novērošanas un analīzes spējas.

AUTONOMIJA – Veicina spēju izaudzēt pašiem savu pārtiku un košumaugus.

KOMANDAS SALIEDĒŠANA - Veicina komunikāciju un sadarbību starp mājas iedzīvotājiem, kā arī ar teritorijas pārvaldībā iesaistītajām personām.

DABAS RESURSI – Vairo gudru resursu apriti un veicina augšņu bioloģisko daudzveidību.

2. Dzīvokļu īpašnieku kopības lēmuma pieņemšanas process

Kompostēšanas vietas iedzīvināšanai ilgtermiņā svarīgs kopīgs mērķis un iedzīvotāju priekpilna iesaiste procesā. Kopienas komposts izdosies, ja veicamos darbus savstarpēji koordinēsiet un dalīsiet.

Mērķi var būt dažādi, piemēram, satikšanās kopīgā talkā, dobes ierīkošana, esošo apstādījumu sakopšana vai cits.

Pat, ja ideja veidot zaļo atkritumu kompostēšanas vietu radusies dzīvokļu īrniekiem, par tās ieviešanu **tiesīgi nolemt ir tikai visi šīs mājas dzīvokļu īpašnieki kopā jeb t.s. kopībā**, nevis biedrība vai namu pārvaldnieks, kam deleģētas tikai mājas pārvaldības tiesības.

Īrniekiem nav likumisku tiesību balsot lēmumos par kopīpašumu.

Lai virzītu kopības lēmumus, labiekārtojumu **iniciatori var būt viens vai vairāki dzīvokļu īpašnieki mājā, vai dzīvojamās mājas pārvaldnieks / biedrība, kam deleģētas pārvaldības tiesības.**

Vispirms nepieciešams par ideju informēt un ieinteresēt iespējami vairāk dzīvokļu īpašniekus, lai kopības lēmuma pieņemšanas brīdī nodrošinātu likumā noteikto vajadzīgo kvorumu.

Ieviešot dārzu un parku bioatkritumu kompostēšanas vietu, **kopībai būs svarīgi sagatavot informāciju, noformulēt priekšlikumus, lemt un ikreiz protokolēt:**

- par šādas kompostēšanas vietas ieviešanu pēc būtības;
- par to, kurš tiks pilnvarots īstenot šo iniciatīvu;
- par to, kurš tiks pilnvarots saskaņot labiekārtojuma ieceru (ja nepieciešams);
- par to, kā tiks izraudzīts darbu izpildītājs (kompostēšanas vietas ierīkotājs). Piemēram, vai pilnvarotā persona tiesīga izvēlēties uzreiz, vai tiks rīkota cenu aptauja? Un kurš izvēlēsies pakalpojuma sniedzēju – kopība vai ieceres īstenošanā pilnvarotā persona?
- par kompostēšanas vietas izvietojumu;
- par līgumiem ar pakalpojumu sniedzējiem / piegādātājiem;
- par komposta kastu un citu materiālu iegādi;
- par labiekārtojuma projektam atvēlamajiem resursiem un to avotu(/-iem);
- par to, kādi būs nepieciešamo ierīkošanas darbu termiņi;
- par to, kādi būs darbu izpildes kontroles mehānismi. Piemēram, kurš tiks pilnvarots pieņemt darbus un pēc kādiem kritērijiem?

2. Dzīvokļu īpašnieku kopības lēmuma pieņemšanas process

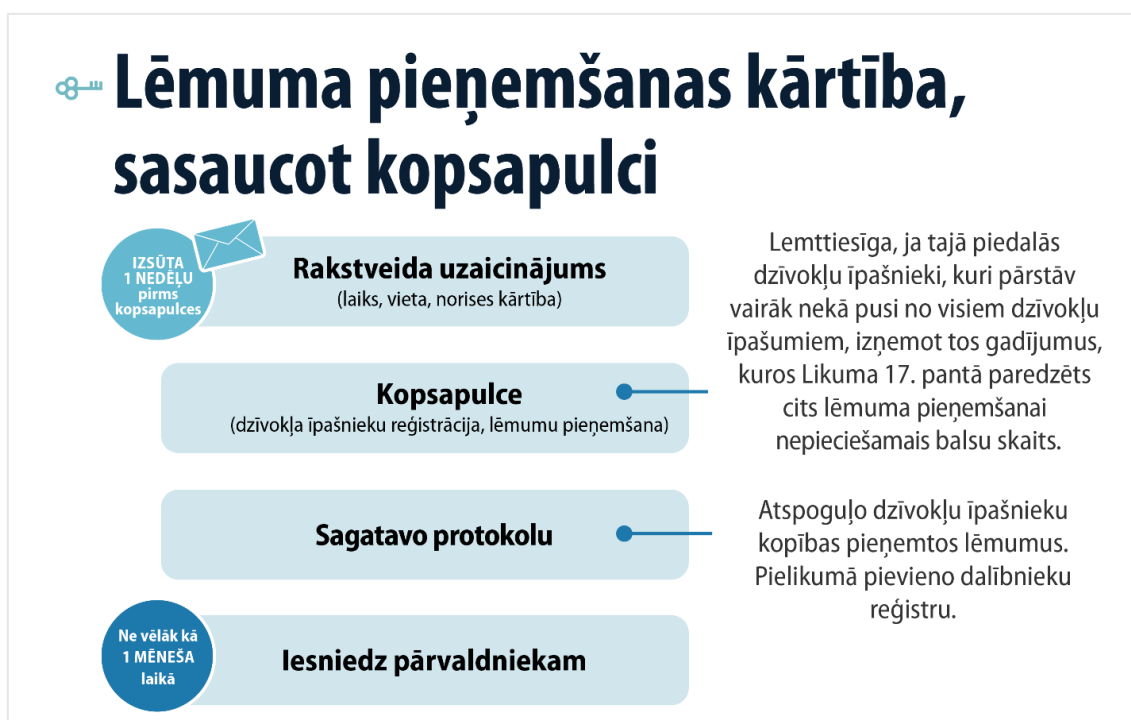
- par to, kurš būs atbildīgs par kompostēšanas vietas uzturēšanu un komposta veidošanu;
- par to, kā tiks apkopota, sniegta un izmantota atgriezeniskā saite par kompostēšanas procesa norisi, jautājumiem, sarežģījumiem;
- par to, kurš, ko un kā darīs ar iegūto kompostu u.c.

Kopības lēmumus var pieņemt 3 veidos:

- **dzīvokļu īpašnieku kopsapulcē** (Dzīvokļa īpašuma likuma 19.pants);
- **aptaujas veidā** (Dzīvokļa īpašuma likuma 20.pants);
- **citādi savstarpēji vienojoties** (Dzīvokļa īpašuma likuma 21.pants).

Sekojošo paskaidrojumu sagatavošanā un ilustrācijās lietots SIA “Rīgas namu pārvaldnieks” buklets “Kā organizēt kopības lēmumu pieņemšanu”. Informatīvā materiāla izmantošana saskaņota ar SIA “Rīgas namu pārvaldnieks”.

1. Lēmuma pieņemšana, sasaucot kopsapulci rezumēta zemāk ievietotajā attēlā:

Dzīvokļu īpašniekiem jābūt iespējai nobalsot arī pirms kopsapulces.

2. Dzīvokļu īpašnieku kopības lēmuma pieņemšanas process

Attīstoties tehnoloģiju lietojumam, rakstveida uzaicinājumi uz kopsapulcēm mēdz tikt ievietoti tieši BIS, bez papildu komunikācijas. Ņemiet vērā, ka ne visi adresāti caur šo sistēmu informāciju saņem pietiekami ātri un precīzi. Pārliecinieties, vai par Jūsu iniciatīvas balsojumu ir informēti visi kopības pārstāvji!

2. Lēmuma pieņemšana aptaujas veidā rezumēta zemāk ievietotajā attēlā:

2. Dzīvokļu īpašnieku kopības lēmuma pieņemšanas process

Minimālais aptaujas termiņš ir 14 kalendārās dienas pēc lēmuma projekta nosūtīšanas, maksimālais – 180 kalendārās dienas.

Centieties izskatāmā jautājuma izklāstā iekļaut iespējami daudz precīzas tehniskās un organizatoriskās informācijas! Piemēram, iekļaujiet shēmas, tāmes, informāciju par saistītajām izmaksām un finansējuma avotu, jebkuru citu lēmuma pieņemšanā noderīgu elementu.

3. Lēmuma pieņemšana citādi savstarpēji vienojoties

Ja **pilnīgi visi** kādas mājas dzīvokļu īpašnieki piekrīt lēmumam, kopība ir vienojusies un nav jāievēro tās likumā noteiktās lēmumu pieņemšanas procedūras, kas attiecinātas uz lēmumu pieņemšanu kopsapulcē vai aptaujas formā. Tomēr, ja vismaz viens no dzīvojamās mājas dzīvokļu īpašniekiem nepiekrīt izskatītajam jautājumam vai arī nepiedalās balsošanā, attiecīgais lēmums nav uzskatāms par pieņemtu.

Nepieciešamais balsu skaits lēmuma pieņemšanai atkarīgs no iniciatīvas satura un ietekmes (skat. RNP bukletā “Kā organizēt kopības lēmumu pieņemšanu”).

Tādiem lēmumiem kā par pilnvarojumu piešķiršanu un atsaukšanu, pārvietojamiem labiekārtojumiem (pie kuriem pieder uz zemes novietotas, neiebetonētas komposta kastes) u.tml., pietiek ar 50% + 1 kopības balsīm.

Ja lēmums tiek pieņemts ar nepieciešamo “PAR” balsu skaitu, kopības lēmums ir saistošs gan tiem, kas nav piedalījušies kopsapulcē, gan tiem, kas balsojuši “PRET”.

2. Dzīvokļu īpašnieku kopības lēmuma pieņemšanas process

Ja lēmuma projekts kopības balsojumā negūst pietiekamu dzīvokļu īpašnieku atbalstu, to var uzlabot un pēc kāda laika piedāvāt balsot atkārtoti. Par iniciatīvām drīkst balsot atkārtoti neierobežotu reižu skaitu.

2024. gada 1. novembrī stāsies spēkā grozījumi “Dzīvokļu īpašnieku likumā”. Tie paredz – ja lēmuma pieņemšanai neizdodas saņemt nepieciešamās 50%+1 dzīvokļu īpašnieku balsis t.i. nav kvoruma, māja var organizēt nākamo balsojumu un tajā lēmuma pieņemšanai būs nepieciešams piedalīties vairs tikai vairāk nekā vienai trešdaļai no dzīvokļu īpašniekiem.

Ja zeme nepieder dzīvokļu īpašniekiem (ir t.s. piespiedu dalītais īpašums, kurā ir piespiedu lietošanas attiecības), nepieciešams kopības ieceres saskaņojums arī ar zemes īpašnieku. Retos gadījumos, kad zeme zem daudzdzīvokļu mājas joprojām pieder Rīgas valstspilsētas pašvaldībai, kopībai iecere šajā zemesgabalā ierīkot kompostēšanas vietu jāaskaņo ar Rīgas valstspilsētas pašvaldības Īpašuma departamentu (ĪD).

3. Kurš pieskatīs kompostu? – atbildīgā par komposta kastes uzturēšanu un komposta veidošanu noteikšana

Lai kompostēšanas iecere darbotos ilgtermiņā, vislabāk, ja mājā izraudzītas 2 atbildīgās personas par komposta veidošanu.

Viens no atbildīgajiem var būt teritorijas uzkopšanā un uzturēšanā iesaistītais darbinieks (sētnieks), tam atbilstoši paredzot resursus, tomēr svarīga arī pašu iedzīvotāju līdzdalība.

Atbilstoši mājas un tās teritorijas lielumam, var izveidot arī vairāku interesentu sarakstu, sadalīt atbalsta funkciju pēc grafika. Piemēram, katrā nedēļā par kompostēšanas vietas uzraudzīšanu atbildīga cita kāpņu telpa un tajā ir viens vai divi atbildīgie, kas savstarpēji var viens otru aizvietot.

Pat, ja komposta pieskatīšanai noteikts viens vai vairāki atbildīgie, svarīgi kopībā vienoties par iekšējo kompostēšanas, komposta apkopes un izmantošanas kārtību.

Kopībā diskutētas un pragmatiski sadalītas iesaistes lomas darbojas labāk nekā uzspiesti noteikumi un viens vienīgs izpildītājs.

Procedūras dzīvokļu īpašnieku kopības lēmuma pieņemšanai par kompostēšanas vietas atbildīgo detalizētas iepriekš šajā dokumentā.

Kopība jebkurā brīdī var izlemt papildu vajadzības īpašuma apsaimniekošanā, attiecīgi paredzot papildu finansējumu par papildu pienākumiem, grozot līguma ar mājas pārvaldnieku nosacījumus, pilnvarojot šo pienākumu izpildē. Tomēr izmaiņām vispraktiskākais laiks ir rudens (oktobris), kad dzīvokļu īpašniekiem tiek nosūtīta tāme mājas pārvaldīšanas maksai nākamajā gadā. Tad ērti mainīt apsaimniekošanas izdevumu pozīcijas.

4. Kas jādara atbildīgajam(/-iem) par kompostēšanas vietu?

Atbilstoši Ministru kabineta 2016. gada 13. decembra noteikumu Nr. 788 "Par atkritumu savākšanas un šķirošanas vietām" 41. punktam, dārzu un parku atkritumu kompostēšanas vietas apsaimniekotājs nodrošina, ka pie tās tiek izvietota izkārtne, kurā norādīta vismaz šāda informācija:

- kompostēšanas vietas apsaimniekotājs (firma, reģistrācijas numurs Uzņēmumu reģistrā, juridiskā adrese, kontaktinformācija (tālruna numurs, e-pasts);
- kompostēšanas vietas darba laiks;
- atkritumu veidi, kurus pieņem dārzu un parku atkritumu kompostēšanas vietā.

Lai veicinātu kopienas sadarbību kvalitatīvā kompostēšanā, būtu vēlams, ja ne pie kompostēšanas vietas, tad citā visiem mājas iedzīvotājiem pieejamā vietā un veidā komunicēt arī par kompostu praktiski atbildīgā(/-o) cilvēka(/-u) kontaktinformāciju.

Tātad par kompostu atbildīgajai personai, ko varētu dēvēt arī par "kompostēšanas gidu" būtu jābūt pieejamai jautājumu vai sarežģījumu gadījumā.

Papildus katra māja var noteikt un pakāpeniski pilnveidot sev piemērotāko pienākumu sadali kompostēšanas vietas apsaimniekošanai un uzraudzībai.

Šeit daži ārvalstu praksē balstīti ieteikumi.

"Kompostēšanas gids":

- Tiek instruēts par kompostēšanas pamatprincipiem;
- Interesējas par kompostēšanas procesiem, meklē papildu informāciju vai palīdzību, ja procesā pamanītas problēmas, piemēram, nevēlamas smakas vai citas;
- Papildina kompostu ar dārzu un parku atkritumiem atbilstoši instrukcijām un šo vadlīniju ieteikumiem. Piemēram, masīvus elementus iepriekš sasmalcinot un smalkus, mitrus bioatkritumus vienmēr papildinot ar sausajiem;
- Uzrauga kompostēšanas vietas kopējo stāvokli, savlaicīgi ziņo mājas iedzīvotājiem un apsaimniekotājam, ja radušies kādi tehniski, organizatoriski, drošības vai citi sarežģījumi;
- Izlasa no komposta tvertnes šķirošanas instrukcijām neatbilstošus piejaukumus, piemēram, plastmasas gabaliņus;
- Rūpējas, lai komposta tvertnes vāks ikdienā būtu aizvērts;
- Uzrauga un kontrolē vispārējo mitruma līmeni kompostā.

Ugunsdrošībai un efektīvam kompostēšanās procesam gada sausajos un siltajos periodos lietus laikā atver komposta tvertņu vākus, pēc vajadzības kompostu aplaista. Ūdens daudzums un

4. Kas jādara atbildīgajam(/-iem) par kompostēšanas vietu?

mitrināšanas biežums atbilstoši konkrētajai situācijai (skat. ieteikumus pareizai komposta veidošanai);

Pārliecinās, ka spēcīgos nokrišņos un rudens-ziemas periodā komposta tvertņu vāki ir aizvērti;

Pavasārī komposta tvertnes vēdina, saulainā un sausā laikā atverot vākus;

- Ja kopība kompostēšanas vietu vēlas lietot visu gadu, nodrošina, lai tā būtu ērti pieejama arī ziemā;
- Kad kompostēšanas kaste / nodalījums ir aizpildīts, tai uzliek informāciju, ka šī tvertne / nodalījums nogatavojas, to papildināt nedrīkst;
- Informē, komunicē ar interesentiem.
- Informē iesaistītās puses, sniedz atgriezenisko saiti mājas iedzīvotājiem un apsaimniekotājam, kopības noteiktajā biežumā un veidā, kā arī pēc pieprasījuma;
- Ar mājas iedzīvotāju līdzdalību veic komposta apkopi, piemēram, to pārkrauj vai sijā;

Kompostējamā masa vismaz vienu reizi sezonā ir jāsamaisa, kas, ja vien nav īpašas tehnikas, var būt spēkus prasošs fizisks darbs.

Vislietderīgāk to darīt pavasarī, jo materiāli pa ziemu var būt sablīvējušies un nevienmērīgi sadalījušies – tos nepieciešams pārcilāt, pēc vajadzības piejaucot sausākus materiālus.

- Izdala gatavo kompostu vai to pielieto mājas koplietošanas teritorijā.

IDEJA

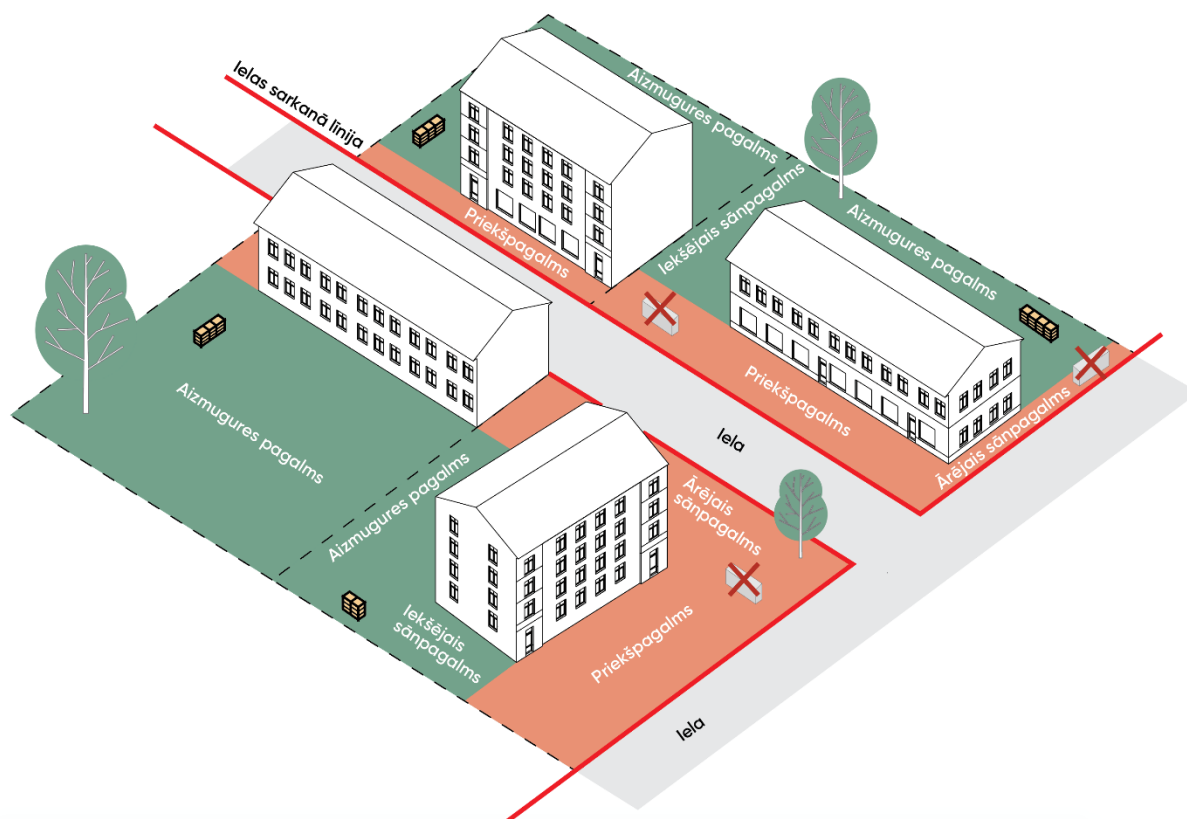
Ikgadējās Latvijas Lielās Talkas (aprīlī) vai Pasaules Talkas (septembrī) ietvaros ieplānojiet ar mājas iedzīvotājiem kopīgu kompostēšanas vietas apkopi. Lai priecīgāk, paredziet arī pikniku un iegūtā komposta izmantošanu teritorijas labiekārtošanā.

5. Kur kompostēt?

5.1. Prasības kompostēšanas vietas novietojumam pilsētvidē

Vispirms izpētiet, kurā Rīgas daļā dzīvojat - Rīgas vēsturiskajā centrā (RVC) un tā aizsardzības zonā (AZ) (skat. robežu https://www.rdpad.lv/wp-content/uploads/2014/12/2_RVC_AZ_pasreizeja_izmantosana_SN_38.pdf) vai ārpus tās.

- 1) Ja dzīvojamā māja atrodas Rīgas vēsturiskajā centrā vai tā aizsardzības zonā, sadzīves atkritumu dalītās savākšanas punktu, šajā gadījumā dārzu un parku bioloģiski noārdāmo atkritumu kompostēšanas kastes, nedrīkst novietot mājas priekšpagalmā un ārējā sānpagalmā. Drīkst novietot aizmugures pagalmā un iekšējā sānpagalmā¹ (skat. zemāk attēlā).

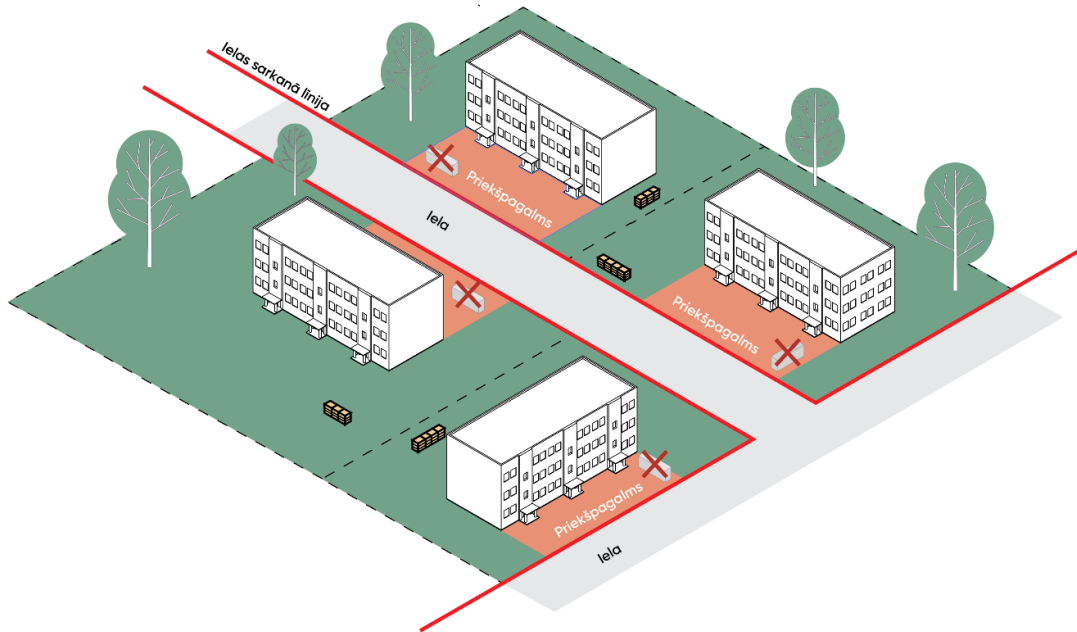

Rīgas vēsturiskā centra un tā aizsardzības zonas teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumu (RVC TIAN) 391. punkts precizē: **Projektējot jaunu būvi, atkritumu konteineru (tvertņu) novietni vai sadzīves atkritumu dalītās savākšanas punktu izvieto tajā pašā zemesgabalā, uz kura atrodas būve, kuras izmantošanai tā nepieciešama.**

¹ Skat. Rīgas vēsturiskā centra un tā aizsardzības zonas teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumu (RVC TIAN, pieejami https://www.rdpad.lv/wp-content/uploads/2014/12/RVC_AZ_TIAN_SN.38_SN.220.pdf) 394. punktu.

5.1. Prasības kompostēšanas vietas novietojumam pilsētvidē

- 2) Visā pārējā Rīgas apbūves teritorijā ārpus RVC un AZ sadzīves atkritumu dalītās savākšanas punktu, šajā gadījumā dārzu un parku bioloģiski noārdāmo atkritumu kompostēšanas vietu, nedrīkst novietot tikai mājas priekšpagalmā, citur drīkst (skat. zemāk attēlā)².

Prasības kompostēšanas vietas novietošanai pilsētvidē un saskaņošanai līdzinās tām, kādas noteiktas atklātām atkritumu šķirošanas konteineru novietnēm.

Brīvi stāvoša kompostēšanas kaste nav būve, tādēļ tās izvietojumu parasti nav jāaskaņo ar Rīgas valstspilsētas pašvaldības Pilsētas attīstības departamentu (PAD). Tomēr, ja kompostēšanas vieta atradīsies RVC vai tā AZ, apbūves aizsardzības teritorijā, pieminekļa teritorijā, vai ja iedzīvotāji vēlas iegūt līdzfinansējumu pagalma labiekārtošanai, PAD jāiesniedz iesniegums par labiekārtojuma elementu izvietojuma un vizuālā risinājuma saskaņošanu³ (sīkāk skat. pielikumā Nr.2).

Ap noslēgtām komposta kastēm ar malām un vāku nav nepieciešams izbūvēt žogu. Ja iedzīvotāji vēlas papildus iežogot kompostēšanas vietu, piemēram, lai novērstu nepiederošu personu piekļuvi, to var darīt brīvprātīgi. Vairumā gadījumu žogs nav jāaskaņo ar PAD⁴, pietiek, ja to savstarpēji saskaņo mājas dzīvokļu īpašnieku kopība. Vienkāršots

² Skat. Rīgas teritorijas plānojuma Teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumu (RTP TIAN, pieejami https://www.rdpad.lv/wp-content/uploads/2024/08/TIAN_LV-1.pdf) 296. punktu.

³ Skat. Vadlīnijas atsevišķu labiekārtojuma elementu izvietojuma un vizuālā risinājuma izstrādes un saskaņošanas procesam (pieejamas <https://atjauno.riga.lv/dzivojamas-majas/wp-content/uploads/sites/2/2022/11/Vadlinijas-labiekartosanas-elementu-izstradei-un-saskanosana.pdf>).

⁴ Skat. Žoga izbūves prasības (pieejamas [RDPAD » Žoga izbūves prasības |](#)).

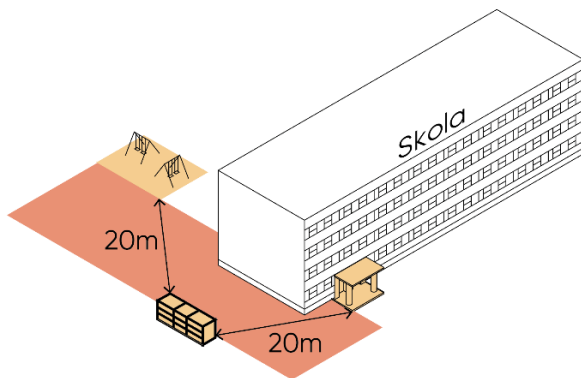
5.1. Prasības kompostēšanas vietas novietojumam pilsētvidē

iesniegums PAD (sīkāk skat. pielikumā Nr.2) nepieciešams vien, ierīkojot žogus jau augstāk minētajās īpašajās zonās, piemēram, RVC un AZ, apbūves aizsardzības teritorijās un pieminekļu teritorijās vai, ja iedzīvotāji vēlas iegūt līdzfinansējumu pagalma labiekārtošanai.

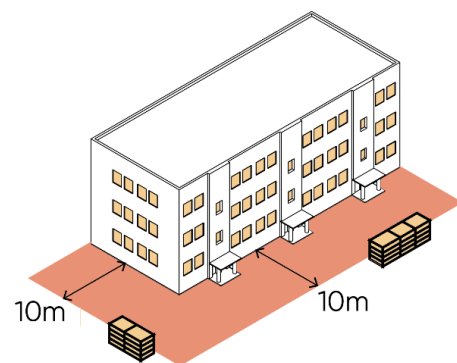
Jaunas mājas būvniecībā zemāk skaidrotās kompostēšanas vietas novietošanas prasības jāņem vērā un jāiestrādā teritorijas labiekārtojumu risinājumos. Savukārt, esošām mājām ar esošiem iekšpagalmiem, tās būtu vēlams ievērot, ja tas iespējams.

Prasības kompostēšanas vietu novietošanai (atbilstoši RVC TIAN 395. punktam un Ministru kabineta 2013. gada 30. aprīļa noteikumu Nr. 240 „Vispārīgie teritorijas plānošanas, izmantošanas un apbūves noteikumi” 170. punktam):

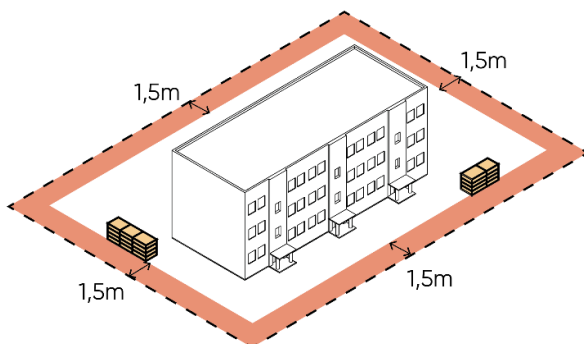
Kompostēšanas vietu iekārtojiet:

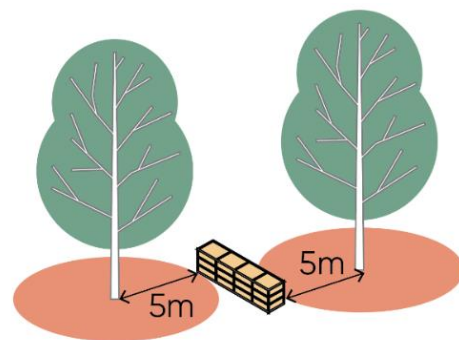
- ne tuvāk par 20 m no izglītības iestādes ieejas, bērnu rotaļu laukuma, atpūtas zonas vai sporta laukuma;

- ne tuvāk par 10 m no daudzdzīvokļu mājas fasādes ar logiem;

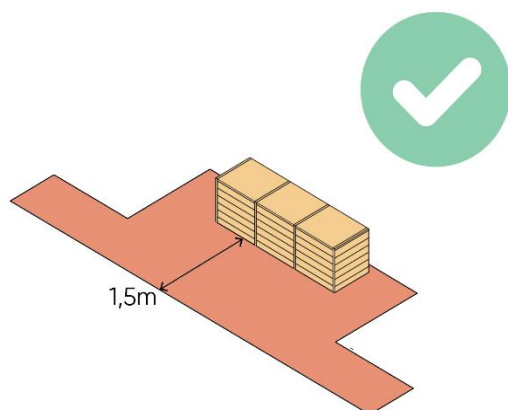
- ne tuvāk par 1,5 m no zemes vienības robežas, izņemot gadījumu, ja saņemts blakus esošās zemes vienības īpašnieka saskaņojums;

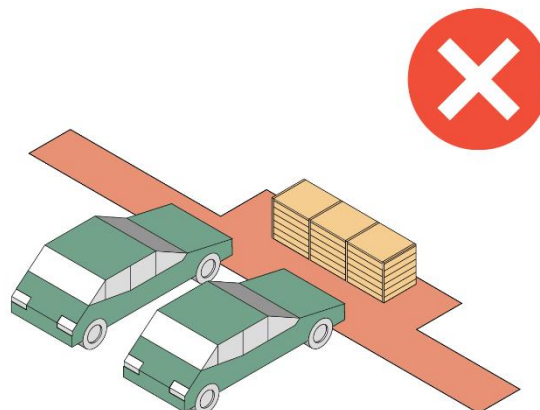
- ne tuvāk par 5 m no saglabājamo koku stumbriem.

5.1. Prasības kompostēšanas vietas novietojumam pilsētvidē

Lai pietiktu vietas komposta kastu apkopei,

- paredziet 1,5 m platu brīvu telpus tās priekšā

- neizvietojiet komposta kastes pārāk tuvu autostāvvietām, citām būvēm vai labiekārtojuma elementiem.

Visos gadījumos būtiski kompostēšanas vietu estētiski iekļaut ainavā – par šo vairāk skaidrots [6. nodaļā par komposta kastes izvēli](#) un [kompostēšanas vietas vizuālajām prasībām](#).

Jāpārlicinās, lai kompostēšanas vieta netiktu iekārtota virs pazemes inženiertīkliem vai to aizsargjoslā. Gadījumos, ja plānotā komposta kaste(s) vai žogs būtu inženiertīklu aizsargjoslā, atbilstoši Aizsargjoslu likumam, konkrēto inženiertīklu turētājiem e-pastā jāiesniedz kompostēšanas vietas novietojuma shēma un apraksts ar lūgumu to saskaņot.

Lai pasargātu virszemes ūdeņus no potenciāla bioloģiskā piesārņojuma, kompostēšanas vietu nebūtu vēlams ierīkot tiešā ūdenstilpņu tuvumā. Pilsētā virszemes ūdens objektu aizsargjosla noteikta ne mazāk kā 10 metrus plata gar virszemes ūdensobjekta krastu, izņemot gadījumus, kad tas nav iespējams esošas apbūves dēļ. Arī mākslīgam ūdensobjektam (izņemot tādām, kas kalpo ūdens novadīšanai no piegulošās teritorijas), kura platība ir lielāka par 0,1 hektāru, — teritorijas plānojumā, aizsargjoslai jābūt ne mazāk kā 10 metrus platai katrā krastā⁵.

⁵ Detalizētāk skatīt Aizsargjoslu likuma II nodaļas 7. pantā: <https://likumi.lv/ta/id/42348-aizsargjoslu-likums#p7>.

5.2 Ieteikumi kompostēšanas vietas izvēlei un iekārtošanai

– Vispārīgie ieteikumi

Lai mazinātu pūles, pārvietojot atkritumus, ja iespējams, kompostēšanas vietu iekārtojiet tur, kur tie rodas visvairāk.

Lai varētu kompostēt iespējami ilgāk, kompostēšanas vietu paredziet vietā, kurai viegli piekļūt arī nokrišņiem bagātos mēnešos.

Paredziet pietiekami daudz brīvas zonas ap kompostēšanas vietu, lai tajā būtu ērti piebraukt ar ķerru un strādāt.

– Pamatne

Dārzu un parku bioloģiski noārdāmo atkritumu kompostēšanas vietām nav noteikta prasība nodrošināt betonētu pamatni.

Kompostēšanas kasti novietojiet līdzenā laukumā, tieši uz zemes.

Ja izvēlaties koka kompostēšanas kasti, tās stūrus varat novietot uz cietas pamatnes (piemēram, uz akmeņiem, ķieģeļiem). Koksne bojāsies lēnāk bez tieša kontakta ar zemi.

– Noēnojums

Komposta kastēm jāatrod daļēji noēnota vieta, kas nav tiešos saules staros. Saulē atkritumi izzūst, tādēļ tiem būs nepieciešams vairāk ūdens.

– Drošība

Gan ugunsdrošībai, gan efektīvai kompostēšanai svarīgi nodrošināt ērtu piekļuvi ūdenim. Šim nolūkam izdevīgi uzkrāt lietus ūdeni, bet var arī kopībā vienoties par iespēju izmantot dzīvokļos pieejamo ūdeni, lūgt to nodrošināt mājas apsaimniekotājam vai kā citādi risināt. Kompostu vēlams aplaistīt karstā laikā vasarā (skat. 9. nodaļas [sadalā par mitruma nozīmi kompostā](#)), kā arī, kad ievietots lielāks apjoms kritušo lapu, lai mazinātu ugunsdrošības riskus un paātrinātu sausāko atkritumu sadalīšanos.

Lai mazinātu nevēlamu dzīvnieku klātbūtnes risku, kompostēšanu vēlams plānot vietā ar regulāru cilvēku klātbūtni, kustību.

Tomēr vietai jābūt arī pietiekami pārredzamai, lai to spētu vienkārši uzraudzīt un mazinātu ļaunprātīgas bojāšanas risku.

6. Kādu komposta kasti izvēlēties?

Estētiskāk, efektīvāk un arī sanitārām normām atbilstošāk ir **kompostu veidot slēgtās kastēs, ne atvērtā kaudzē.**

Atbilstoši Rīgas domes saistošajiem noteikumu Nr. 87 "Par sadzīves atkritumu apsaimniekošanu Rīgas pilsētā" apakšpunktu 25.10¹³ "**kompostēšanai atļauts izmantot tikai rūpnieciski ražotas vai tām pielīdzināmas kastes ar noslēgtām necaurredzamām malām un vāku, vēlams neizmantojot spilgtus toņus**".

Komposta kasti izvēli un patiesās izmaksas ietekmē vairāki faktori. Tie detalizēti zemāk.

1) Dizains un ergonomija

- **Kastes ar vāku** atvieglos mitruma un temperatūras regulēšanu, barības vielu ieskalošanos augsnē lietus vai sniega kušanas laikā. Tas pasargās arī no dzīvnieku viesošanās, īpaši tad, ja kompostējamai masai pievieno arī augļus un dārzeņus. Ja kastēm ir vāki, sausākos komposta materiālus vējš nevarēs aiznest uz kaimiņu teritorijām, tā novēršot iespējamus konfliktus.

Ja konkrētajam komposta kastes modelim vāka nav, to nepieciešams iekārtot papildus.

- Lai ierobežotu smaku rašanos un nodrošinātu kompostēšanas procesu, nepieciešama gaisa piekļuve. Tam noderīgas spraugas kastes sānos. Tomēr, jo platākas spraugas, jo lielāks risks, ka masa pārkalts, kompostēšanas procesam tādējādi kļūstot lēnākam un mazāk efektīvam.

Tomēr **Rīgā komposta kasti sienīnām jābūt tādām, lai komposts nevarētu cauri tām izbirt, lai tās nedeformētos un vizuāli aizsegtu kompostu (nedrīkst izmantot stabiņus ar caurredzamiem metāla sietiem vai dēļu konstrukcijas ar lielām spraugām).**

- Kompostēšanas vietu ērtāk un mazāk nogurdinoši apkopt, ja komposta kastei ir **pilnībā izņemama vai atverama mala.**

Ja tas tomēr nav iespējams, ieteicams kasti apkopes laikā atkabināt pamatnes sietu un kasti nocelt (kā formiņu smilšu kūkām pludmalē), nevis kompostējamo masu cilāt no augšas.

- Atsevišķiem gataviem pērkamiem modeļiem kompostēšanas kastes lejas daļā vai sānos ir **iestrādātas atveres**. Tās šķiet noderīgas, lai kompostu nelielos daudzumos iegūtu biežāk, bez komposta apkopes, tomēr, regulāri lietojot, šīs detaļas mēdz būt neizturīgas, deformēties un plīst.

6. Kādu komposta kasti izvēlēties?

2) Materiāla izvēle

Izvēloties komposta kastes materiālu, svarīgi, lai tas būtu:

- **nekaitīgs veselībai un videi**, īpaši, ja iegūto kompostu plānots izmantot augļu vai dārzeņu audzēšanā;
- **izturīgs** pret temperatūras un mitruma svārstībām, triecieniem un nolietojumu;
- **labojams vai aizvietojams**;
- **viegli, videi draudzīgi utilizējams**.

Nav pieļaujama no šifera vai skaidu un citām līmētām plāksnēm izgatavota komposta kaste. Šie materiāli izdala kaitīgus savienojumus, kā arī nav tie izturīgākie.

Tirgū izplatītas ir gan no koka, gan plastmasas, gan metāla un no dažādiem kompozītmateriāliem izgatavotas komposta kastes.

Metāla komposta kastes ir mazāk izplatītas. Caurredzamas, no sieta izgatavotas kompostēšanas sistēmas Rīgā nav vēlamas estētisku iemeslu dēļ. Un, lai arī funkcionālas, tās daudz vairāk pakļautas sausumam, aukstumam vai pārliekiem nokrišņiem nekā slēgtas kastes. No metāla loksnēm izgatavotā kastē komposts noteikti uzsiltu straujāk, tomēr tam varētu pietrūkt gaisa, kā rezultātā, rastos smakas.

Plastmasas un kompozītmateriālu kastes vilina ar vieglumu un vienkāršotu salikšanu. Lielākā priekšrocība ir komposta aizsardzība no dzīvniekiem, vienlaikus ventilācija un iespēja izkarsēt masu. Tomēr jārēķinās, ka šie materiāli laikapstākļu, sala un komposta apkopes triecienu ietekmē salīdzinoši ātri nolietojas. Pirmie deformējas rokturi, atveramās lūkas, vāki. Pakāpeniski izšķiebjas stūri. Savukārt gatavo plastmasas tvertņu tirdzniecības vietās rezerves detaļas nav pieejamas. Lai arī tirgū ir termiski un citādi izturīgāki produkti, jārēķinās, ka pēc pāris sezonām aktīvas lietošanas šīs komposta kastes var vairs nebūt ne tikpat estētiskas, ne funkcionālas.

Pieredzē novērots, ka **koka kastes** ilgtermiņā mēdz būt izturīgākas, īpaši, ja to virsmu apdedzina, impregnē ar lineļļu vai antiseptisku līdzekli, un lietošanas laikā no tām notrauc kritušās lapas. Turklāt koka kastes ir salīdzinoši viegli labojamas – koks ir viegli pieejams un pielāgojams materiāls, bojātās detaļas ir tehniski vienkārši nomainīt.

Tomēr kompostējamā masa sasils mazāk, un gada vēsākajā periodā būs mazāk aktīva nekā plastmasas vai metāla kastēs.

Izmantojot palešu kokmateriālu, komposta kastes izgatavošanai neizmantojot paletes ar “MB” marķējumu, jo tās apstrādātas ar bīstamu vielu metilbromīdu. Ar “HT” marķēta kokmateriāla dēļi ir droši, jo apstrādāti tikai termiski.

6. Kādu komposta kasti izvēlēties?

Svarīgi pievērst uzmanību, ka ir pret pūšanu vairāk vai mazāk noturīgāka koksne. Piemēram, egles koksne ir nenoturīgāka par priedes koksni.

3) Drošība

Lieliski, ja komposta kastei var pierīkot slēdzeni vai citādi komposta nogatavošanās laikā **bloķēt jau pilnos nodalījumus**.

Pamatnē un sānos **iestrādāts nerūsējoša metāla siets** ļauj izvairīties no grauzēju klātbūtnes un novērst komposta izbiršanu.

4) Krāsa

Komposta kastu vizuālajam noformējumam jābūt apkārtējā vidē iederīgam - tvertņu un ap kompostēšanas vietu ierīkota žoga krāsu **jāpieskaņo esošo žogu vai apkārtējās apbūves fasāžu krāsai**. Gan iegādājoties gatavas komposta kastes, gan tās izgatavojot pašiem, kā arī ierīkojot žogu ap kompostēšanas vietu, jācenšas ievērot šīs krāsu norādes.

Rīgā ieteicamie toņi: pelēks, brūns, melns, silti zaļie toņi, kā arī jebkurš nekrāsots koks (skat. krāsu paraugus zemāk attēlā).

Vēlamie toņi

Brūngani pelēkie

Silti zaļie

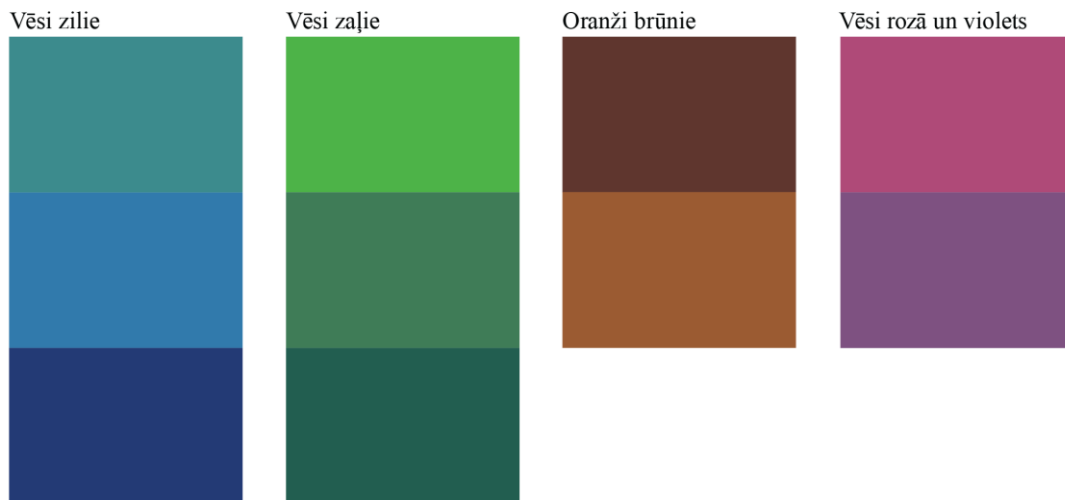
Atbilstošu RAL toņu piemēri: RAL 7039 (smilšu pelēks), 7022 (pelēkbrūns), 7044 (gaiši pelēks), 1019 (bēšs), 6015 (tumši zaļš).

Tā kā piemēros norādītās krāsas veidotas RAL toņu sistēmā, kas ir universāla, metāla krāsām izmantota palete, šos toņus jāuztver par izmantojamajiem toņiem, tomēr pieļaujamas nelielas atkāpes labiekārtojuma objektiem, kas izgatavoti no citiem materiāliem.

6. Kādu komposta kasti izvēlēties?

Rīgā nav ieteicams izmantot spilgtus, kontrastējošus toņus. Piemēram, neizmantojot zilu, sarkanu, oranžu, dzeltenu, rozā, violetu vai vēsi zaļu toni (skat. krāsu paraugus zemāk attēlā).

Nevēlamie toņi

Latvijā pieejamie kokmateriāli laikapstākļu ietekmē kļūst pelēcīgi un iekļaujas pilsētas estētikā. Labākai izturībai tos drīkst apstrādāt ar eļļu, beici vai krāsu, ievērojot norādes par izmantojamajiem toņiem.

Gatava pirktā vai būvēta?

Tirgū pieejams plašs dažādu komposta tvertņu piedāvājums, dažādās cenu amplitūdās. Pielikumā Nr.3 apkopoti daži piemēri. Jāņem vērā, ka šis materiāls ilustrē iespēju dažādību tā izstrādes brīdī, nevis atspoguļo absolūto tirgus situāciju.

Lai arī Rīgas domes saistošajos noteikumos Nr. 87 prasītas rūpnieciski ražotās kompostēšanas kastes, tomēr tiek pieļautas arī tādas, kas tām “pielīdzināmas”.

Tāpat kompostēšanas kastes iespējams gan pasūtīt amatniekiem, gan izgatavot pašiem, ja vien tās vizuāli ir tikpat estētiskas kā gatavas nopērkamās, funkcionāli atbilst atkritumu apsaimniekošanas saistošo noteikumu prasībām un droši turas kopā.

Piemēram, biedrības “Zaļā brīvība” projekta “Tīri.Labi” ietvaros “Komposts LV” izstrādājis vienkāršotu instrukciju un video pamācību, kā soli pa solim uzbūvēt rūpnieciskiem standartiem atbilstošu un ērti lietojamu trīsdaļīgu koka komposta kasti (pamācību skat. pielikumā Nr. 4) vai šeit: <https://www.zalabriviba.lv/rudens-ir-istais-laiks-komposta-vietas-iekartosana/>). Informatīvā materiāla izmantošana saskaņota ar “Komposts LV” un biedrību “Zaļā brīvība”.

6. Kādu komposta kasti izvēlēties?

Ja kasti plānojat izgatavot, apsveriet iespēju tam izmantot arī vizuāli un funkcionāli kvalitatīvus otrreizējos kokmateriālus. Paglabājiet materiālu rezerves, lai nolietošanās gadījumā komposta kasti varētu salabot.

Lai vieglāk izvēlēties sev atbilstošāko komposta kasti, pielikumā Nr. 5 apkopots ekspertu pieredzē balstīts dažādu komposta tvertņu veidu salīdzinošais novērtējums. Lēmuma pieņemšanā var vadīties vai nu pēc kopējā punktu skaita, vai pievērst uzmanību konkrētiem, dzīvokļu kopībai svarīgiem kritērijiem.

7. Komposta kastes tilpuma un nepieciešamā kastu skaita noteikšanai

Pieņemts uzskatīt, ka katram dārza m² jāierēķina aptuveni 1 litrs tilpuma zaļo atkritumu kompostēšanas kastē. Piemēram, ja zaļā zona pie mājas ir 300 m² liela, būtu nepieciešama vismaz 300 litru ietilpīga komposta kaste. Ja ir vairāk par 1000 m², vajadzīga vairāku tvertņu sistēma. Vēl jo vairāk, ja zālei un lakstiem papildus kompostējamas arī kritušās lapas.

Lai atvieglotu kompostēšanas vietas apsaimniekošanu un padarītu efektīvāku kompostēšanas procesu, svarīgi iekārtot nevis vienu lielu vienlaidu kasti ar malām, bet gan šo pašu apjomu sadalīt vairākos nodalījumos vai vairākās mazākās kastēs.

Ierīkojot zaļo atkritumu kompostu pie daudzdzīvokļu mājas, ir nepieciešamas vismaz divas līdzīga izmēra kastes – vienā, piepildītajā, veidosies komposts, tikmēr otrā notiks pildīšana. Ja izvēlēta viena liela kaste, tai jāierīko atsevišķi nodalījumi.

Turpat tuvumā paredziet atsevišķu tvertni vai nodalījumu dārzu un parku bioatkritumu sausās jeb "brūnās" bioatkritumu frakcijas (sausās lapas, skaidas, siens u.c.) atsevišķai uzglabāšanai. Šīs sastāvdaļas ļoti nepieciešamas, lai pakāpeniski papildinātu t.i. apkaisītu dārzu un parku bioatkritumu svaigo, slapjo jeb "zaļo" frakciju (svaigi pļauta zāle, laksti u.c.) vasarā.

Ja pieejama mehanizēta tehnika uzpildīšanai, izkraušanai, tad nodalījuma vai tvertnes platums jāpielāgo tās tehniskajiem parametriem – pietiekami plats, lai varētu piebraukt un manevrēt.

Alometriskie modeļi ļauj aprēķināt koku biomasu, izmantojot pieejamos datus, bez nepieciešamības koku nocirst. Pielikumā Nr.6 atradīsiet pamācību metodei, kā vispārīgi aprēķināt aptuveno koku lapu masu, vadoties pēc koka sugas un stumbra diametra noteiktā

7. Komposta kastes tilpuma un nepieciešamā kastu skaita noteikšanai

augstumā. Šādi aprēķini noderīgi, lai novērtētu, cik daudz koku lapu mājas teritorijā varētu nokrist rudenī.

Pēc aprēķinātā lapu m² daudzuma var izvērtēt, cik potenciāli komposta kastes būtu nepieciešamas, ja lapas tajās bērtu uzreiz pēc nokrišanas. Lai būtu nepieciešamas mazāk kastes un dabiski veicinātu kompostēšanās procesu, lapas negrābiet uzreiz vai grābiet, bet pirms bēršanas komposta kastēs uzglabājiet tās maisos! Atkarībā no vides temperatūras un mitruma, kritušās lapas pirmās nedēļas laikā zaudē ap 20% no to apjoma, bet pirmā mēneša laikā līdz pat 40% no to apjoma.

Dabiski mērenā klimata mežos nobirušās lapas sadalās apmēram 2-3 gados, skujuas 4-5 gados, bet celmi, krituši koku stumbri, lielāki zari - tikai 10-20 gados. Tomēr slēgtā komposta kastē, kuru arī apkopjat, procesu var paātrināt (skat. padomus [9. nodaļā](#), īpaši [sadaļā par biežākajām kļūdām un to risinājumiem](#)).

Lai arī zaļo atkritumu noārdīšanās pētīta zinātniski, dažādos avotos atrodamas vairākas novērojumos balstītas metodes, tomēr nav nekā precīzāka par katras konkrētās situācijas izpēti.

Noskaidrojiet, cik daudz kritušās lapas iepriekšējā sezonā Jūsu māja utilizēja? Varbūt pieejama pārvaldnieka informācija vai rēķini par savākto un atkritumu apsaimniekotājam vai Rīgas valstspilsētas pašvaldībai nodoto maisu vai konteineru skaitu, kas ļautu kompostējamo biomasu novērtēt jau precīzāk?

8. Nepieciešamie instrumenti un materiāli

Dārzu un parku atkritumu kompostēšanai pamatā nepieciešami tie paši instrumenti, kas mājas zaļās zonas uzturēšanai:

- ķerra,
- lāpsta,
- grābeklis,
- dakšas,
- lejkanna vai šļūtene ar ūdens padevi,
- darba cimdi un ziepes roku nomazgāšanai pēc darba.

Papildus noder:

- paliels plēves vai kartona gabals kompostējamās masas izņemšanai no komposta kastes un novietošanai zemē komposta apkopes laikā - tas atvieglo uzkopšanu pēc šiem darbiem,
- grants siets vai pašizgatavots siets, ja plānots kompostu sijāt,
- zaru šķeldotājs, ja mājas teritorijā ir daudz krūmu un vecāku koku,
- zonde mitruma un temperatūras noteikšanai kompostā,
- biokompostēšanas līdzeklis, ja paredzēts kompostēt ozolu lapas, skujeņus vai, ja teritorijā pļauto zāli nesavāc un pārsvarā tiks kompostētas tieši sausās lapas,

Tomēr, pareizi kompostējot nav nepieciešams pārspīlēt ar bioloģiskas stimulācijas līdzekļu lietošanu. Tas arī ir mazvērtīgi gada aukstajā sezonā, kad dabā aukstuma iespaidā palēninās sadalīšanās procesi. Kompostēšanu var paātrināt arī ar mazliet uzmanības un apkopes.

Dārzu un parku bioloģiski noārdāmo atkritumu kompostam nav nepieciešams pievienot sliekas, kūdru, augsni.

9. Kā pareizi veidot kompostu?

Komposts nav atkritumu samešana kaudzē vai kastē, bet gan kontrolēts bioloģisks process, par kuru jā rūpējas un vajadzības gadījumā jāpielabo.

Šī dokumenta pielikumos (pielikumi Nr. 7 un 8) iekļauti informatīvi plakāti drukai un izvietojšanai pie kompostēšanas vietas. Tie satur būtiskāko informāciju par to, ko drīkst mest kompostā un kā kompostēt.

Kad iekārtota ērta un patīkama kompostēšanas sistēma, laiks sākt kompostēt!

1. Vienlaikus aizpildiet tikai vienu komposta kasti vai vienu no lielākas kastes nodalījumiem.
2. Komposta kastes pamatnē iekļājiet smalkus, sausus zarus. Tas uzlabos gaisa cirkulāciju un ļaus notecēt liekajam mitrumam.
3. Ja kompostējamo materiālu daudz, varat samaisīt atbilstošā proporcijā (skat. zemāk skaidrojumu par līdzsvarotu sastāvu) un aizpildīt visu kasti/nodalījumu uzreiz.

Ja kompostējamie materiāli rodas pakāpeniski, tos pievienojiet pamazām, līdz kaste / nodalījums ir aizpildīts (/s).

- Bioatkritumus izkaisiet pa visu komposta virsmu.
- Pievienoto atkritumu slānim jābūt ne biezākam par 10 cm.
- Jo smalkākas, mitrākas sastāvdaļas, jo plānāk kaisiet.
- Svaigos bioatkritumus vienmēr pārkaisiet ar uzkrātajiem sausajiem materiāliem.
- Rupjākās sastāvdaļas pirms iemešanas sasmalciniet. Piemēram, kritušās lapas sadalīsies straujāk, ja tām iepriekš pārbrauksiet pāri ar zāles pļāvēju.

4. Kad kaste / nodalījums pilna (/s), to vairs nepapildiniet. Ja iespējams, marķējiet to vai nobloķējiet. Ļaujiet kompostam nogatavoties.

Apmēram reizi divās nedēļās uzraugiet kompostu, pēc vajadzības, to vēdinot, mitrinot vai pabakstot. Vairāk par mitruma un gaisa pievades nozīmi, kā arī par "simptomiem", kas liecina par to disbalansu, skaidrots zemāk šajā nodaļā. Ja konstatētas nevēlamas smakas vai kāda cita problēma, kompostu uzraugiet un apkopiet biežāk, piemēram, reizi nedēļā, līdz situācija stabilizēties.

Vēdināšana un kompostējamās masas izkustināšana vai pabakstīšana pārsvarā būtiskas pavasarī, pēc spēcīgiem nokrišņiem pārējā gadā laikā vai pēc liela pļautas zāles apjoma pievienošanas. Savukārt, mitrināt kompostu nepieciešams karstā, sausā laikā vasarā, kā arī rudenī, kad parasti kompostam tiek pievienotas vairāk sausās lapas. Ziemas periodā, kad

9. Kā pareizi veidot kompostu?

komposta bioloģiskā aktivitāte aukstuma iespaidā stipri palēninās, nekādu apkopi veikt nav nepieciešams, komposta kastes vākam jābūt aizvērtam.

5. Turpiniet aizpildīt nākamo kasti vai nodalījumu.
6. Vismaz reizi sezonā (vēlams biežāk) vai tad, kad kastes aizpildītas, veiciet pārkraušanu un komposta “ražas” ievākšanu – nokļājiēt zemē pie kastes/nodalījuma plēves vai kartona gabalu. Celiet laukā kompostējamo masu, atdalot jau lietojamo kompostu.

Iztukšotā nodalījuma apakšā atkal ieklājiēt zarus. Pāri palikušo vēl nesakompostēto materiālu kraujiēt atpakaļ kastē, pēc nepieciešamības, piemaisot sausākas sastāvdaļas vai tieši samitrinot.

3 faktori efektīvai kompostēšanai:

1. Līdzsvarots sastāvs

Kompostējamus materiālus var iedalīt divās grupās:

“Zaļā” bioatkritumu frakcija – svaigs, mitrs, ar slāpekli bagāts materiāls	“Brūnā” bioatkritumu frakcija – sauss, ar celulozi bagāts materiāls, kas regulē komposta mitruma līmeni un irdenumu
Svaigi pļauta zāle	Siens
Svaigi augi, to saknes, laksti, lapas	Noziedējuši un sakaltuši augi
Ziedi, telpaugi	Sausās lapas
Augļu un dārzeņu paliekas	Sasmalcināti koku un krūmu zari, skaidas, kritālas
Sēnes un piepes u.tml.	Sūnas, čiekuri u.tml.

Dārzu un parku atkritumu kompostā nedrīkst ievietot:

Pārtikas paliekas, īpaši dzīvnieku izcelsmes produktus, dzīvnieku atliekas, tūjas, slimus, invazīvus augus, nezāļu daļas, ar kurām tās var pavairoties, resnus zarus, koksni, celmus, floristikas izstrādājumus, mākslīgos ziedus, akmeņus, nepārstrādājamus dārza materiālus, putekļus, pelnus, ogles, izsmēķus, mājdzīvnieku pakaišus un izkārnījumus, vienreizlietojamus traukus un galda piederumus, plastmasas un bio plastmasas maisījumus, plēves, puķu podus, kā arī jebkurus izstrādājumus no bioloģiski nenoārdāmiem materiāliem.

Kastaņus, zīles un lielus kauliņus vispirms ieteicams saspīest vai sasmalcināt, lai mazinātu dīģšanas riskus.

Kompostā jā saglabā līdzsvars starp mitriem un sausiem, starp smalkiem un rupjākiem bioatkritumiem!

9. Kā pareizi veidot kompostu?

Vēlams, lai kopējā komposta masā būtu aptuveni 2/3 “brūnās” jeb sausās frakcijas materiālu un 1/3 “zaļās” jeb svaigās un mitrās frakcijas materiālu.

2. Irdenums un gaisa pievade

Lai novērstu komposta “smakšanu”,

- kompostējamus materiālus pievienojiet pēc iespējas jaukti – rupjākos kopā ar smalkākajiem,
- nesablietējiet kompostējamus materiālus;
- pavasara – vasaras – rudens periodā komposts ir vairākas reizes jāapmaisa, lai pievadītu nepieciešamo skābekli un masa vienmērīgi izkarstu. Regulāri apraugiet kompostu un to pabakstiet, apmaisiet vai citādi uzirdiniet.

3. Labs mitruma līmenis

Labvēlīgai baktēriju un mikroorganismu attīstībai kompostā ir nepieciešami 60-70% mitruma.

Mitruma tests: saspiediet kompostējamo materiālu dūrē. Ja starp pirkstiem tek ūdens, komposts ir par slapju, tam jāļauj apžūt vai jāpiejauc sausāki materiāli.

Ja roka paliek mitra, starp pirkstiem parādās kāda ūdens lāsīte, komposts ir pietiekami mitrs.

Ja roka paliek sausa un, atlaižot dūri, paraugs pilnīgi izjūk, kompostu nepieciešams apliet vai ļaut tam salīt.

Ikdienā komposta kastu vākus turiet aizvērtus, tā mazinot mitruma iztvaikošanu vai, tieši otrādi, komposta “noslīkšanu”, vērtīgo vielu aizskalošanu.

Ja komposta veidošanās šķiet apstājusies, tas jāsamitrina – aplaistiet vai ļaujiet tam dabiski salīt.

Savukārt, ja tas strauji sakrītās, bet spēcīgi smako, tad sākusies pūšana – ar steigu jāpievieno sausās sastāvdaļas.

Zāli ieteicams kompostam pievienot, kad tā jau nedaudz apvītusi un pažuvusi, nevis svaigi pļauta, lai kompostā neveidotos pārāk liels mitrums un nesāktos pūšana.

9. Kā pareizi veidot kompostu?

Biežāk pieļautās kļūdas, veidojot kompostu, un iespējamie risinājumi:

Novērojums	Iemesli	Risinājumu varianti
Nepatīkama smaka	Komposts smok, jo: <ul style="list-style-type: none"> - ievietoti nepiemēroti bioatkritumi (pārtikas atkritumi, īpaši, ja dzīvnieku izcelsmes) vai - par daudz svaigo, "zaļās" frakcijas materiālu vienkopus (pļautā zāle, augļi) vai - pārāk smalkas sastāvdaļas vai - uzkrājies slapjums (lietus, sniegs). 	<ul style="list-style-type: none"> - Uzraudzīt, lai ievērotas šķirošanas instrukcijas, komunicēt ar iedzīvotājiem par kļūdām; - Katru "zaļās" frakcijas slāni likt plānu, apkaisīt ar "brūnās" frakcijas materiālu; - Pārkraut, samaisot ar "brūnās" frakcijas materiālu; - Bakstīt/ irdināt masu, lai piekļūst gaiss; - Siltā laikā vēdināt; - Nokrišņu laikā aizvērt vāku.
Ļoti ilgi kompostējas - nesakrītas	Kompostam trūkst enerģijas, jo: <ul style="list-style-type: none"> - pārāk maz saturs vai - par daudz "brūnās" frakcijas materiālu (tikai sausās lapas) vai - pārāk sauss saturs vai - baktērijas mazaktīvas dēļ ilgstoša sala. 	<ul style="list-style-type: none"> - Kompostēt slēgtā tvertnē, ne kaudzē! - Kompostēt labi aizpildītās atsevišķās, mazākās kastēs vai nodalījumos, ne lielā vienlaidus apjomā; - Pārkraut, pievienojot "zaļās" frakcijas materiālu un biokompostētāju; - Aplaisīt, nokrišņu laikā atvērt vāku.
Nevēlami dzīvnieki (mušiņas, kaķi, putni u.c.)	<ul style="list-style-type: none"> - Kompostā ievietoti nepiemēroti bioatkritumi, viegli pieejamas pārtikas atliekas, īpaši, ja dzīvnieku izcelsmes; - Nav vāka, tvertnes sienās pārāk lieli caurumi; - Komposts novietots nomaļus. 	<ul style="list-style-type: none"> - Uzraudzīt, lai ievērotas šķirošanas instrukcijas, komunicēt ar iedzīvotājiem par kļūdām; - Augļus/ dārzeņus vienmēr apbērt ar citiem materiāliem vai ierakt dziļāk kompostā; - Kompostēt slēgtā kastē ar vāku; - Kastē iestrādāt nerūsējošu metāla sietu; - Kompostēšanas vietu plānot zonā, kur notiek kustība.
Nezāļu, nevēlamu augu dīgšana no komposta	<ul style="list-style-type: none"> - Kompostā ievietoti nepiemēroti bioatkritumi (nezāļu daļas, kas var pavairoties, invazīvi augi). - Kompostējamā masa nepietiekami izkarst. 	<ul style="list-style-type: none"> - Uzraudzīt, lai ievērotas šķirošanas instrukcijas, komunicēt ar iedzīvotājiem par kļūdām; - Vienlaikus aizpildīt lielāku bioatkritumu daudzumu, nevis papildināt nedaudz; - Pievienot vairāk "zaļās" frakcijas materiālus, piemēram, pļauto zāli; - Aplaisīt, nokrišņu laikā atvērt vāku; - Bakstīt/ irdināt masu, lai piekļūst gaiss.

Vairāk padomu bioatkritumu kompostēšanā meklējiet sociālo tīklu vietnēs un mājaslapās, piemēram, "Komposts LV", "Zero Waste Latvija", "Réseau Compost Citoyen" (franču valodā), vietnes Facebook grupā "Composting, just composting" (angļu valodā) un citviet.

10. Kad un kā izmantot kompostu?

Cik drīz komposts būs gatavs?

Labvēlīgos apstākļos pirmo kompostu var ievākt jau aptuveni pēc 5-6 mēnešiem, tomēr labāk, ja tas nogatavojas vismaz gadu vai divus.

Kompostu iegūsiet ātrāk un kvalitatīvāku, ja tajā būs iestrādāti gan sausie "brūnie" materiāli, gan svaigie "zaļie" materiāli un ja kompostēšanas procesā tiks veikta nepieciešamā apkope.

Kā zināt, ka komposts ir gatavs?

Nogatavojies komposts:

- ir tumši brūns;
- smaržo pēc salijuša meža rudenī;
- ir kopumā smalks un viendabīgs, pat ja satur kādus lielākus nesadalījušos koksnes gabaliņus. Tajā vairs nav atpazīstami sākotnējie atkritumi, bet struktūra drīzāk atgādina drumstalas uz ābolkūkas;
- joprojām satur sliekas, kukaiņus un citus vērtīgos dzīvniekus, tomēr to pamazām kļūst mazāk.

Kā ievākt komposta ražu?

Kompostu nav obligāti sijāt – tas ir laikietilpīgs process. Tomēr, ja sijājat, tad atsijāto rupjāko frakciju iemaisiet atpakaļ kompostēšanas kastē.

Ja neizmantojat visu uzreiz, gatavo kompostu labāk uzglabāt maisos, lai tas nepieaugtu ar nezālēm.

Kā izmantot kompostu?

Dārzu un parku bioloģiski noārdāmo atkritumu komposts ir **nenovērtējami vērtīgs materiāls augsnes kvalitātes uzlabošanai ilgtermiņā**. Tas ne tikai satur augiem vērtīgas vielas viegli uzņemamā formā, bet arī veselīgai augsnei nepieciešamo mikroorganismu kokteili.

Komposts **universāli līdzsvaro augsnes struktūru** – nabadzīgās, smilšainās augsnes kļūst auglīgākas, bet smagās, mālainās augsnes – vieglākas.

Papildu organiskās vielas **ilgāk notur mitrumu**, tā aizkavējot augsnes izžūšanu.

Kompostam ir **neitrāls pH līmenis**, tādēļ tas lieliski iederas dažādas skābuma pakāpes mīlošos apstādījumos.

10. Kad un kā izmantot kompostu?

Nekad nelietojiet svaigu kompostu koncentrēti!

- Uzkaisiet plānā virskārtā virs augsnes kā mulču;
- Samaisiet kompostu ar augsni, pirms tajā ko sējat vai stādāt. Jo komposts ātrāk iegūts, jo vairāk substrāta tam jāpievieno;
- Iestrādājiet jau esošā dobē;
- Atšķaidiet un sakuliet ar ūdeni, noturiet dažas dienas un ar iegūto “tēju” aplaistiet augus.

Pie daudzdzīvokļu mājas kompostu var izmantot, piemēram,

- Teritorijas reljefa izlīdzināšanai;
- Zāliena atjaunošanai vai ierīkošanai (daudzviet pilsētā zem kokiem visu gadu ir kaila zeme vai reta zāle, jo vērtīgās barības vielas gadiem tikušas nokasītas reizē ar kritušajām lapām. Tās nepieciešams atjaunot.);
- Koku, dzīvžogu un citu apstādījumu barošanai, iestrādājot to apdobēs;
- Dobju ierīkošanai vai mulčēšanai;
- Izdalei mājas iedzīvotāju telpaugu uzturēšanai.

IDEJAS

- Ierīkojiet kopīgu dobi, piemēram ar garšaugiem vai ārstniecības augiem tējām.
- Organizējiet “komposta ražas svētkus” kādā no mājas kopsapulcēm un izdaliel iegūto kompostu mājas iedzīvotājiem.

- Autoru kolektīvs, Kļaviņš M. un Zaļoksnis J. (red.) "Vide un ilgtspējīga attīstība". Rīga, LU Akadēmiskais apgāds, 2011. 45. lpp. ISBN 978-9984-45-403-0.
- Clean R, Eko Rija, buklets "Komposts bērnudārzā. Vadlīnijas efektīva, izglītības saturā integrējama komposta ierīkošanai izglītības iestādē*", 2023. Pieejams: <https://cleanr.lv/clean-r/wp-content/uploads/sites/2/2023/05/komposts-bernuadarza.-vadlinijas-efektiva-komposta-ierikosanai.pdf>
- Latvijas Republikas Saeima Aizsargjoslu likums, spēkā esošā redakcija no 01.01.2024. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/42348-aizsargjoslu-likums>
- Latvijas Republikas Saeima Dzīvokļa īpašuma likums, redakcija no 03.05.2022. – 31.10.2024. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/221382-dzivokla-ipasuma-likums>
- Lautus vide buklets "Kompostēšanas rokasgrāmata". Pieejams: https://lautusvide.lv/wp-content/uploads/2024/06/LAUTUS_VIDE_Kompostesanas_Rokasgramata.pdf
- Ministru kabineta noteikumi Nr. 240. "Vispārīgie teritorijas plānošanas, izmantošanas un apbūves noteikumi" redakcija no 13.04.2013 - 15.10.2020. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/256866>

Īpaši izmantotie punkti: P.2.21.; P.170.; P.171.; 170.2.; 170.3.; 170.4.; 170.5.;

- Ministru kabineta noteikumi Nr. 253. "Atsevišķu inženierbūvju būvnoteikumi" redakcija no 09.05.2017 - 01.07.2022. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/291197>

Īpaši izmantotie punkti: P.6.; P.6.3.; P.6.3.4.; P. 6.2.1.; P.9.; P.13.; P.14.; P.30.; P.30.1.; P.30.3.1.; P.33.; P.33.1.1.; P.33.1.3.; P.33.1.4.; P.33.1.6.; P.33.1.7.; P.94.; P.94.1.; P.150.; P.151.; P.152.; P.152.1.; P.157.3.1.

- Ministru kabineta noteikumi Nr. 500. "Vispārīgie būvnoteikumi" redakcija no 01.08.2014 - 30.08.2023. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/269069>

Īpaši izmantotie punkti: P.3.1.35.

- Ministru kabineta noteikumi Nr. 788. "Noteikumi par atkritumu savākšanas un šķirošanas vietām" redakcija no 13.12.2016 - 27.01.2022. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/287396>

Īpaši izmantotie punkti: P.40.; P.40.2.; P.41.

- Rīgas valstspilsētas pašvaldības Īpašuma departaments "Vadlīnijas atsevišķu labiekārtojuma elementu izvietojuma un vizuālā risinājuma izstrādes un saskaņošanas procesam", 11.2022. Pieejams: <https://atjauno.riga.lv/dzivojamas-majas/wp-content/uploads/sites/2/2022/11/Vadlinijas-labiekartosanas-elementu-izstradei-un-saskanosana.pdf>)
- Rīgas valstspilsētas pašvaldības Pilsētas attīstības departaments "Ilustrētas vadlīnijas atkritumu konteineru novietņu izvietojumam", 11.2023. Pieejams: <https://www.rdpad.lv/wp-content/uploads/2023/11/Atkritumu-konteineru-novietnu-izvietosanas-vadlinijas.pdf>
- Rīgas valstspilsētas pašvaldības Pilsētas attīstības departaments "KAS JĀZINA BŪVĒJOT ŽOGUS?", 13.04.2023. Pieejams: <https://www.rdpad.lv/zoga-izbuves-prasibas/>
- Rīgas valstspilsētas pašvaldības Pilsētas attīstības departaments "Rīgas teritorijas plānojuma Teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumi" (Pieejams: <https://www.rdpad.lv/rtp/speka-esosais/> un https://www.rdpad.lv/wp-content/uploads/2024/08/TIAN_LV-1.pdf), kā arī 1. pielikums "Pilsētbūvniecības pieminekļi un apbūves aizsardzības teritorijas", 07.2024. (Pieejams: https://www.rdpad.lv/wp-content/uploads/2024/07/01.pielikums_apvienots.pdf)
- Rīgas valstspilsētas pašvaldības Pilsētas attīstības departaments "Rīgas vēsturiskā centra un tā aizsardzības zonas teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumi" (Pieejams:

https://www.rdpad.lv/wp-content/uploads/2014/12/RVC_AZ_TIAN_SN.38_SN.220.pdf un <https://www.rdpad.lv/rtp/rvc/>)

- Rīgas namu pārvaldnieks buklets “Kā organizēt kopības lēmumu pieņemšanu”, 09.2022. Pieejams: https://rnparvaldnieks.lv/wp-content/uploads/2022/09/KopibasLemumaBuklets_A5_.pdf
- Rīgas namu pārvaldnieks “No novembra dzīvokļu īpašnieki varēs vienkāršāk pieņemt kopības lēmumus”, 31.05.2024. Pieejams: <https://rnparvaldnieks.lv/no-novembra-dzivoklu-ipasnieki-vares-vienkarsak-pienemt-kopibas-lemumus/>
- Agronomy 11(8), Compost Fungi for Effective Bacterial Dispersal, 2021. Pieejams: <https://doi.org/10.3390/agronomy11081567>
- Colorado State University Extension. (n.d.) Composting Yard Waste, 2024., 9. augusts. Pieejams: <https://extension.colostate.edu>
- Domínguez, J., Aira, M., Crandall, K. A., Pérez-Losada, M. (2021). Earthworms drastically change fungal and bacterial communities during vermicomposting of sewage sludge. Scientific Reports, 11(1). Pieejams: <https://doi.org/10.1038/s41598-021-95099-z>
- ADEME “TUTO Comment réussir son compost?” (Référence: 012468). Pieejams: <https://librairie.ademe.fr/7447-comment-reussir-son-compost.html>
- Conseil General de la Gironde, Saluterre-FxMoogin “Guide pratique pour la mise en place d’une aire de compostage partagée”, 02.2013. Pieejams papīra formātā
- SIVOM du Canton de St-Lys “Fabriquez votre composteur et compostez dans votre jardin”. Pieejams: https://www.fonsorbes.fr/wp-content/uploads/2017/05/Guide_de_fabrication_d_un_composteur.pdf
- Sociālo tīklu profili, kur meklēt informāciju par kompostu un kompostēšanu:
 - “Komposts LV”: www.facebook.com/KompostsLV (Facebook), <https://www.instagram.com/kompostslv/> (Instagram);
 - “Zero Waste Latvija”: <https://www.facebook.com/zerowastelatvija> (Facebook), <https://www.instagram.com/zerowastelatvija/> (Instagram);
 - “Reseau Compost Citoyen”: <https://reseaucompost.org/> (mājaslapa), <https://www.facebook.com/ReseauCompostCitoyen> (Facebook), <https://www.instagram.com/reseaucompostcitoyen/> (Instagram)
 - Grupa “Composting, just composting” (Facebook): <https://www.facebook.com/groups/520291265993619>

Pielikumu saraksts

Pielikums 1: Bioloģiski noārdāmu dārzu un parku atkritumu komposta ieviešanas process pie daudzdzīvokļu mājām Rīgā

Pielikums 2: Komposta vietas saskaņošanas etapu shēma Rīgā

Pielikums 3: Komposta tvertņu piedāvājuma piemēri (10.08.2024. aktuālie dati)

Pielikums 4: Instrukcija "Uzbūvē trīsdaļīgu kompostēšanas tvertni"

Pielikums 5: Komposta tvertņu salīdzinošais novērtējums

Pielikums 6: Koku lapu tilpuma aprēķins, izmantojot alometrisko modeli

Pielikums 7: Plakāts - Zaļo atkritumu kompostēšanas vieta (instrukcijas, ko drīkst un ko nedrīkst ievietot kompostā)

Pielikums 8: Plakāts - Kompostēšanas vietas lietošanas noteikumi

Rīgas pašvaldības kontakti

Par atkritumu apsaimniekošanas izmaksām un citām tēmām jautā Rīgas domes Mājokļu un vides departamentam:

67474700
atkritumi@riga.lv

Seko līdzi aktualitātēm!

  [riga.lv](https://www.riga.lv) [RīgasDome](#)

Vairāk par atkritumu apsaimniekošanas jaunumiem un šķīrošanu Rīgā uzzini:

 [riga.lv/lv/atkritumi](https://www.riga.lv/lv/atkritumi)

2024